

ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΚΗΠΟΣ

ΦΙΛΟΞΕΝΩΝΤΑΣ ΖΩΑ

ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΚΗΠΟ

Συγγραφική ομάδα

ΧΑΡΟΛΑΝΤ ΠΑΣΣΑΜ (Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών), υπεύθυνος προγράμματος

ΣΜΑΡΑΓΔΑ ΑΔΑΜΑΝΤΙΑΔΟΥ (Οργάνωση Μέσων Ερμηνείας Περιβάλλοντος ΕΠΕ)

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΑΚΟΥΜΙΑΝΑΚΗ - ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ (Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΚΟΥΜΙΑΝΑΚΗΣ (Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών)

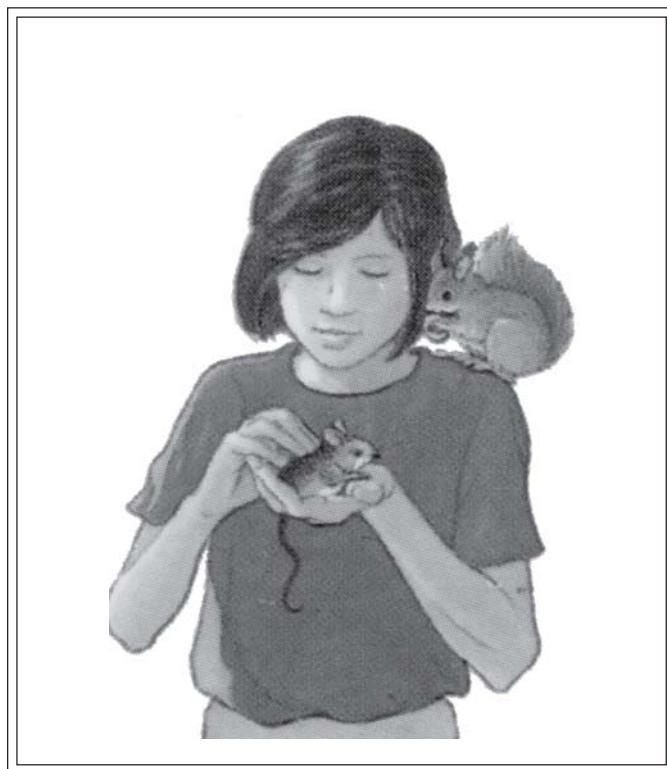
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΤΣΙΚΑΣ (Οργάνωση Μέσων Ερμηνείας Περιβάλλοντος ΕΠΕ)

ΜΩΨΗΣ ΚΟΥΡΟΥΖΙΔΗΣ (Ευώνυμος Οικολογική Βιβλιοθήκη)

ΦΩΤΕΙΝΗ ΦΛΟΥΡΗ (Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<i>Εισαγωγή</i>	5
<i>Ζώα που ζουν ελεύθερα στον κήπο</i>	6
<i>Ζώα που διατηρούνται προσωρινά σε συνθήκες αιχμαλωσίας</i>	9
<i>Εξημερωμένα και κατοικίδια ζώα</i>	11
<i>Μέριμνα για αδέσποτους σκύλους και γάτες</i>	12
<i>Περιβαλλοντικά παιχνίδια και δραστηριότητες</i>	13
<i>Παράρτημα 1 (Φυτά)</i>	18
<i>Παράρτημα 2 (Σχήματα)</i>	21

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Για τα παιδιά των πόλεων, ο σχολικός κήπος είναι ίσως η πιο προσιτή ευκαιρία για να γνωρίσουν το φυσικό κόσμο από πρώτο χέρι, μέσα από μία βιωματική προσέγγιση. Αλλά και για τα παιδιά της υπαίθρου, η επαφή και η φροντίδα ενός σχολικού κήπου παραμένει, επίσης, μία ευχάριστη και ενδιαφέρουσα επιμορφωτική και παιδαγωγικά πλούσια εμπειρία.

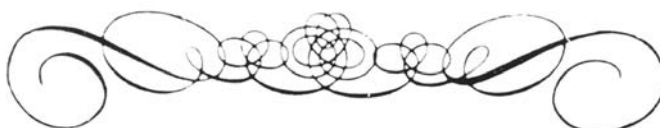
Τα εξημερωμένα ζώα, που φιλοξενούνται στον κήπο, καθώς και όσα ζουν ελεύθερα σ' αυτόν, αποτελούν σημαντικό και αναπόσπαστο κομμάτι του. Παράλληλα, προσφέρουν στους εκπαιδευτικούς και στους μαθητές ένα επιπλέον πεδίο για περιβαλλοντική εκπαίδευση και αγωγή στους χώρους των σχολικών κήπων.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον προσδίδει στο σχολικό κήπο η παρουσία ειδών της φυσικής χλωρίδας και πανίδας. Προάγοντας τη φύση μέσα στο χώρο του κήπου, συμβάλλουμε όχι μόνο στην αναζωογόνησή του, αλλά και στην ενδυνάμωση της επαφής των παιδιών με το φυσικό κόσμο. Έτσι, η απόλαυση της φύσης παύει να είναι μία ενασχόληση κατάλληλη μόνο για τις διακοπές και γίνεται μία προσιτή δυνατότητα της καθημερινής ζωής, ένας ευχάριστος τρόπος μάθησης.

Στις ενότητες που ακολουθούν, προσφέρεται το αναγκαίο γνωστικό υπόβαθρο σχετικά με τα ζώα στο σχολικό κήπο καθώς και χρήσιμες οδηγίες, με σκοπό την ευημερία των ζώων και την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση των μαθητών (άλλωστε το πρώτο ζήτημα αποτελεί βασική προϋπόθεση για το δεύτερο!) Ωστόσο, οι πληροφορίες που παρέχονται στις ενότητες αυτές αποτελούν ένα γενικό οδηγό και έτσι, για περισσότερες λεπτομέρειες, οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές θα πρέπει να συμβουλευονται εξειδικευμένη βιβλιογραφία.

Αναφέρονται συγκεκριμένες ιδέες και τρόποι με τους οποίους μπορούμε να ενθαρρύνουμε και να βοηθήσουμε τα πουλιά καθώς και τα άλλα ζώα που ζουν ελεύθερα στον κήπο. Παρατίθενται πληροφορίες για τη φροντίδα ορισμένων εξημερωμένων και κατοικίδιων ζώων. Παρέχονται οδηγίες για την προσωρινή διατήρηση, σε συνθήκες αιχμαλωσίας, ορισμένων ειδών της πανίδας. Δίνονται κατευθύνσεις για την εδελοντική μέριμνα για αδέσποτους σκύλους και γάτες. Προτείνονται, επίσης, περιβαλλοντικά παιχνίδια και δραστηριότητες ερμηνείας περιβάλλοντος που προάγουν την περιβαλλοντική εκπαίδευση στους χώρους του σχολικού κήπου. Οι πληροφορίες αυτές παρουσιάζονται σε πέντε θεματικές ενότητες:

- 1. Ζώα που ζουν ελεύθερα στον κήπο**
- 2. Ζώα που διατηρούνται προσωρινά σε συνθήκες αιχμαλωσίας**
- 3. Εξημερωμένα και κατοικίδια ζώα**
- 4. Μέριμνα για αδέσποτους σκύλους και γάτες**
- 5. Περιβαλλοντικά παιχνίδια και δραστηριότητες**

1. Ζώα που ζουν ελεύθερα στον κήπο

Η ενότητα αυτή αναφέρεται κυρίως στα πουλιά καθώς και σε ορισμένα άλλα ζώα, που μπορούν εύκολα να παρατηρηθούν (πεταλούδες κ.ά.). Περιλαμβάνονται πληροφορίες για τις απαιτήσεις των επιλεγμένων ειδών και παρέχονται οδηγίες για τους τρόπους με τους οποίους μπορούμε να ενθαρρύνουμε και να υποβοηθήσουμε τα ζώα αυτά (τεχνητές φωλιές, ταγίστρες, φύτευση κατάλληλων φυτών, κ.λπ.).

Τα παρακάτω, που παρουσιάζονται και περιγράφονται αναλυτικά, αποτελούν προτάσεις καθώς και οδηγό σκέψης και ιδεών:

1.1. Κατασκευή και τοποθέτηση τεχνητών φωλιών

Η πρόταση αφορά σε ορισμένα στρουθιόμορφα πουλιά (παπαδίτσες, κοτσύφια, μυγοχάφτες κ.ά.), καθώς και ορισμένα άλλα είδη. Πρόκειται για είδη πουλιών που δεν πλέκουν τις φωλιές τους στα κλαδιά αλλά φωλιάζουν σε κοιλότητες και σε τρύπες στα δέντρα. Δυστυχώς, καθώς τα μεγάλα και γέρικα δέντρα σπανίζουν πλέον στις πόλεις και στα χωριά, δεν υπάρχουν αρκετές διαθέσιμες κοιλότητες για να φιλοξενήσουν τα πουλιά αυτά.

Μπορούμε ωστόσο να τους παρέχουμε ως "υποκατάστατο" κάποιες ξύλινες φωλιές, σαν μικρά κιβώτια, όπως αυτή που προτείνεται στο **σχήμα 1**. Η κατασκευή γίνεται από σανίδες που δεν είναι διαποτισμένες με συντηρητικά ξύλου ούτε βαμμένες με μπογιές ή βερνίκια. Το πάχος του ξύλου είναι 20 mm και κόβεται στις κατάλληλες διαστάσεις, όπως εικονίζεται στο **σχήμα 2**.

Ανάλογα με τη διάμετρο που έχει το άνοιγμα της εισόδου ή και ανάλογα με το σχήμα του, η φωλιά μπορεί να χρησιμοποιηθεί από διαφορετικά είδη πουλιών:

- Όταν το στρογγυλό άνοιγμα της εισόδου έχει διάμετρο 26-28 mm τότε η φωλιά μπορεί να φιλοξενήσει γαλαζοπαπαδίτσες (*Parus caeruleus*).
- Αν η διάμετρος είναι 29-30 mm θα μπορούν να φωλιάσουν καλογρίδια (*Parus major*).
- Αν η διάμετρος είναι 32 mm η μεγαλύτερη η φωλιά θα καταληφθεί από σπουργίτες (*Passer domesticus*) ή από δεντροσπουργίτες (*Passer montanus*).
- Όταν η πρόσοψη της φωλιάς είναι σχεδόν μισή ανοικτή στο επάνω τμήμα της, όπως εικονίζεται στο **σχήμα 3**, τότε θα είναι κατάλληλη για να φωλιάσουν μυγοχάφτες (*Muscicapa striata*), σουσουράδες (*Motacilla sp.*), κοτσύφια (*Turdus merula*), κοκκινολαίμηδες (*Erithacus rubecula*), κ.ά.

Οι φωλιές θα πρέπει να τοποθετούνται σε ύψος μεγαλύτερο από 3 m, σε προφυλαγμένα σημεία, πάνω σε κορμούς δέντρων, τοίχους κ.λπ. Η τοποθέτηση είναι προτιμότερο να γίνεται το χειμώνα (καλύτερα μέχρι τον Ιανουάριο ή το αργότερο μέχρι το Μάρτιο), ώστε τα πουλιά να προλάβουν να συνηθίσουν τη φωλιά μέχρι να φθάσει η εποχή της αναπαραγωγής τους.

Υπάρχουν και άλλοι τύποι τεχνητών φωλιών που μπορούν να κατασκευαστούν ειδικά για πουλιά όπως οι χουχουριστές (*Strix aluco*), οι κουκουβάγιες (*Athene noctua*), οι σταχτάρες (*Arus sp.*), κ.ά. Η κατασκευή τέτοιων τεχνητών φωλιών παρουσιάζεται στα **σχήματα 4.1, 4.2 και 5**.

Για τα χελιδόνια (*Hirundo rustica*) μπορούμε να τοποθετήσουμε κατάλληλα υποστηλώματα ή υποστηρίγματα για να τα ενθαρρύνουμε, όπως εικονίζεται στο **σχήμα 6.1**, ή και να τα βοηθήσουμε να προφυλάσσουν τη φωλιά από τα σπουργίτια, όπως φαίνεται στο **σχήμα 6.2**. Επίσης, υπάρχει η

δυνατότητα να προκατασκευάσουμε εμείς φωλιές από πηλό και να τις βρουν έτοιμες τα πουλιά, όπως δείχνει το **σχήμα 6.3**.

Υπάρχει, τέλος, και η δυνατότητα να κατασκευάσουμε τεχνητές εξέδρες/φωλιές για τους πελαργούς (*Ciconia ciconia*). Η Δ.Ε.Η. έχει τοποθετήσει σε πολλές περιοχές της Ελλάδας τέτοιες προκατασκευασμένες φωλιές φτιαγμένες από πολυεστέρα, πλέγμα και μεταλλικά υποστηλώματα. Σε συνεννόηση με τη Δ.Ε.Η., μπορούν να τοποθετηθούν τεχνητές πελαργοφωλιές σε κολώνες κοντά στο σχολείο, στα χωριά ή στις πόλεις όπου υπάρχουν πελαργοί, και οι μαθητές μπορούν να τις "υιοθετήσουν" και να παρακολουθούν τη ζωή σ' αυτές.

1.2. Ταγίστρες και οδηγίες για τις τροφές που προτιμούν τα διάφορα είδη πουλιών

Η ταγίστρα για τα πουλιά είναι μία απλή ξύλινη κατασκευή, όπως αυτή που εικονίζεται στα **σχήματα 7 και 8**. Θα πρέπει να τοποθετηθεί σε ασφαλές σημείο, σε μέρος απρόσιτο στις γάτες. Μπορούμε να προσφέρουμε διάφορες τροφές στα πουλιά, όπως π.χ. μίχουλα, ξηρούς καρπούς, σπόρους (σιτάρι, ηλιόσπορους, λιναρόσπορους, κεχρί, κ.λπ.), σταφίδες, κ.ά. Προσοχή, όμως όλοι οι παραπάνω σπόροι και καρποί πρέπει να είναι ανάλατοι και άηγτοι.

Θα πρέπει, επίσης, να θυμόμαστε ότι η παροχή συμπληρωματικής τροφής στα πουλιά είναι περισσότερο απαραίτητη κατά τους μήνες που σπανίζουν οι φυσικές πηγές τροφής. Μερικοί βασικοί κανόνες για τη συμπληρωματική τροφή για τα πουλιά, που ζουν ελεύθερα στον κήπο, αναφέρονται παρακάτω:

Όλοι οι σπόροι και οι καρποί πρέπει να είναι άηγτοι, ανάλατοι και απολύτως ασφαλείς για τα πουλιά.

Δεν πρέπει να δίνουμε στα πουλιά τροφές όπως άβραστο ρύζι και αφυδατωμένη καρύδα, γιατί μπορεί να διογκωθούν στο στομάχι τους και να προκαλέσουν το θάνατό τους.

Το νερό είναι απαραίτητο για τα πουλιά, ιδίως τους καλοκαιρινούς μήνες.

1.3. Κατασκευή και τοποθέτηση τεχνητών καταφυγίων για τις νυχτερίδες

Οι νυχτερίδες είναι ζώα θηλαστικά, που συχνά χρησιμοποιούν κοιλώματα, κουφάλες δέντρων καθώς και ερείπια, για να κουρνιάσουν ή να γεννήσουν. Για τους ίδιους λόγους που προαναφέραμε και στην περίπτωση των πουλιών, μπορούμε να φτιάξουμε τεχνητά καταφύγια και για τα ζώα αυτά, σύμφωνα με το **σχήμα 9**.

1.4. Φύτευση κατάλληλων φυτών για να προσελκύσουμε και να υποβοηθήσουμε τα ζώα

Η φύτευση κατάλληλων φυτών μπορεί να βοηθήσει στο να προσελκύσουμε διάφορα είδη ζώων, παρέχοντάς τους καταφύγιο, τροφή και χώρο για αναπαραγωγή.

Συγκεκριμένα, προτείνεται η φύτευση θάμνων και δέντρων που έχουν εδώδιμους καρπούς για τα πουλιά, όπως η κουμαριά, το λιγούστρο, η μυρτιά, η ροδιά κ.ά. Ακόμα, μπορούμε να δημιουργήσουμε ένα φυτοφράχτη με αγκαθωτούς θάμνους, όπως η βατομουριά,